

„MODERNÍ APOŠTOLÁT NAŠICH ZÁSAD“: ŽENSKÝ TISK ČESKOSLOVENSKÉ STRANY LIDOVÉ V ČECHÁCH V PŘEDVOLEBNÍM OBDOBÍ 1919 A 1920¹ / MARIE V. FOUSKOVÁ

‘A Modern Apostleship of Our Values’: The Women’s Press of the Czech Catholic People’s Party before the 1919–1920 Elections

Abstract: The municipal elections of 1919 and the parliamentary/senate elections of 1920 gave women their first opportunity to exercise their new right to vote, and as such were important milestones in the forming of women’s new status as equal citizens. The paper analyses election campaigns aimed at female voters in selected periodicals published by the Czech Catholic People’s Party in 1919 and 1920: the newspaper *Lid* (The People) and the newly established magazine *Žena* (Woman). It explores the main topics and strategies of the campaign and identifies the underlying concepts of women’s political interests and motivations. The main focus is on the magazine *Žena* and its attempts to reconcile traditional Catholic femininity and the ‘separate spheres’ model with women’s newfound status as political actors and to create a picture of a new, politically active Catholic woman for its readership.

Key words: interwar Czechoslovakia, election campaign, political Catholicism, gender

Fousková, Marie V. 2016. „Moderní apoštolát našich zásad“. Ženský tisk Československé strany lidové v Čechách v předvolebním období 1919 a 1920. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, Vol. 17, No. 2: 18–28, DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2016.17.2.279>

Máme citelný nedostatek řečnic, jako jiné strany. Naše ženy touží, aby k nim promluvila žena, dívky rády slyší dívku. Žena ženě nejlépe rozumí. A jsou i momenty – a dnešní život veřejný zvláště často přivádí je na přetřes – o kterých i mluva delikátního muže působí trapně na ženu. Jinak přijme tu žena slovo ženy a jak vděčný jsou naše dobré ženy věřící! Vyzýváme naše milé čtenářky, aby, pokud mají vloh, chuť a možnost vůbec, věnovaly se tomuto modernímu apoštolátu našich zásad. Námaha přináší s sebou i chvíle vysokého mravního uspokojení a dojísta i odměnu Boží.
Časopis *Žena*, 8. 5. 1919

Těmito slovy vyzýval nový katolický časopis *Žena* své čtenářky k tomu, aby absolvovaly řečnické kurzy organizované při lidové straně a zapojily se do předvolební kampaně. Zbývalo pár posledních týdnů před obecními volbami na jaře 1919 a politické strany tentokrát čelily nové výzvě: musely se snažit co nejlépe oslovit nejen své voliče, ale také zástupce nových voliček. Obecní volby na jaře 1919 a první parlamentní a senátní volby na jaře 1920 totiž představovaly první příležitost, kdy mohly ženy přistoupit k volební urně v masovém měřítku za stejných podmínek jako muži. Jednalo se tedy nejen o mezník v procesu konsolidace nového státu (Kárník 1998), ale i v procesu formování nového statusu žen jako formálně politicky rovných občanek vznikající ČSR. Předvolební kampaň představovala významné veřejné fórum, na němž se jednotlivé strany vyrovnávaly s novým politickým statutem žen, a jako taková hrála výraznou roli při utváření a přetváření společenské-

ho diskursu o ženách jako občankách a politických aktérkách v nové republice.

V tomto textu se soustředíme na nově vzniklou Československou stranu lidovou,² nástupkyni předválečných stran katolických, která se v této situaci potýkala s jistým znevýhodněním. Katolické strany totiž před první světovou válkou soustavně odmítaly volební právo žen (Musilová 2007: 31), a lidovci tak na rozdíl od některých svých politických konkurentů nemohli vycházet z předválečné tradice politického ženského tisku nebo členství žen ve straně.³ Dlouhodobá podpora konzervativní podoby konceptu oddělených sfér (Tinková 2008) pro lidoveckou kampaň znamenala specifický handicap, protože se dala jen obtížně skloubit s novým požadavkem institucionální politické angažovanosti katolických žen coby voliček. Předvolební kampaň lidové strany tak v tomto období poskytuje jedinečný vhled do toho, jakým způsobem se tato část politického spektra vyrovnávala s vizí radikální změny politického statusu žen, kterou nová republika slibovala.

Případ lidové strany je o to zajímavější, že se jí přitom v meziválečném období podařilo vybudovat mohutné ženské zájmové organizace přidružené ke straně⁴ a přesvědčit významný počet žen i k přímému vstupu do strany – podle údajů z roku 1927 tvořily ženy téměř polovinu veškerého jejího členstva (Trapl 1990: 42, 33). S vysokým počtem stranicky organizovaných žen však po většinu existence ČSR kontrastovala absence lidoveckých poslankyň. Za celou dobu trvání ČSR měla lidová strana pouze

jedinou poslankyni, a to právě v prvním volebním období 1920–1925.

Tento text se soustředí na tisk českého křídla lidové strany, který z hlediska genderové historie doposud stále nebyl dostatečně probádán,⁵ a sleduje způsob, jakým tento tisk oslovoval voličky před volbami v letech 1919 a 1920. Stranický tisk byl vedle letáků, plakátů a veřejných schůzí nejdůležitějším komunikačním prostředkem, kterým politické strany v meziválečném období oslovovaly voliče a voličky. V rozporu s dnešním ideálem žurnalistické objektivitu, a na rozdíl od dobového tzv. bezbarvého tisku, stranický tisk otevřeně hájil a zprostředkoval politiku, názory a zájmy dané strany (Křeček 2013: 80–82, 86).

Dostatečné portfolio takového tisku, ideálně cíleně rozproštěné mezi různými skupinami voličstva, bylo nutnou podmínkou politického úspěchu. Významné politické strany měly často nejen řadu vlastních novin a časopisů, ale i svá vlastní nakladatelství a tiskárny. Lidová strana v Čechách v tomto ohledu nepředstavovala výjimku (Trapl 2001; Kubiček 2005). Mezi významné stranické noviny vydávané v Čechách patřil zejména deník *Lid*, zaměřený především na venkovské čtenáře, s bulvární večerní mutací *Pražský večerník*, určenou pro Prahu. Na ženské čtenářstvo byl od roku 1919 zaměřen již citovaný čtrnáctideník *Žena*, vycházející s podtitulem „Politický, sociální a kulturní list československých žen“.

Tato studie vychází z analýzy diskursu čtrnáctideníku *Žena* v období šesti měsíců před volbami a měsíc po volbách (1919 i 1920), kdy se začínaly objevovat články pracující s možnostmi nadcházejících voleb a články bilancující volební výsledky. Tu doplňuje analýza deníku *Lid* v období jednoho měsíce před volbami, což odpovídá období nejvypjatější volební kampaně.

Stranický tisk zkoumám při vědomí jeho agitační funkce, tím spíše pak v období předvolební kampaně (Bartoš 2001). Aby strana byla schopna svoje voličky oslovit, musela si vytvořit a v kampani přímo či nepřímou vyjádřit nějaký obraz své cílové voličky, její povahy, zájmů, identity a společenské role. Na základě toho formulovala komunikační strategii a normativní reprezentace (Trampota 2006: 59), s nimiž se měly voličky identifikovat. Na stránkách stranického tisku se tak představy o tom, jaké jsou jeho cílové čtenářky a jaké mají zájmy, prolínají s normativními představami o tom, jaké by tyto čtenářky měly být. Studium stranického tisku tedy nezískáme přímý vhled do toho, co si jeho čtenářky myslely – což ostatně platí o jakémkoli mediálním textu (Purvis 1992; Orság 2008;). Umožní nám však seznámit se s tím, k jakým způsobům porozumění a identifikace se redakce snažila směřovat své čtenářky. Stranické ženské časopisy⁶ byly od počátku existence ČSR jedním z výrazných činitelů při vyjednávání nového společenského statusu žen. Nabízely prostor pro veřejnou reflexi vztahu žen a politiky a předkládaly ženám zformulované způsoby porozumění jejich nové roli občanek a politických aktérek (srov. Fousková 2013).

Pozice lidové strany před volbami a výsledky voleb v roce 1919 a 1920. Aktivizace katolických žen při lidové straně

Po vyhlášení nezávislosti se v české společnosti projevovala silná vlna antikatholicismu. Tyto sentimenty měly samozřejmě výrazný negativní vliv na politickou pozici lidové strany, která se musela potýkat s diskreditací způsobenou prorakouskými postoji některých církevních představitelů a se stigmatem údajné nenárodnosti (Trapl 1990: 21). Revoluční národní shromáždění se přes odpor lidoveckých poslanců snažilo rychle omezit vliv církve v novém státě, a tak symbolicky vyznačit kulturní a politickou nezávislost republiky na bývalé monarchii (Pehr, Šebek 2012: 13–23). Nejvýraznějšími příklady této politiky bylo uzákonění rozluky (Feinberg 2006: 43–50) a zavedení opatření směřujících k laicizaci školství, což bylo provedeno ještě před obecními volbami 1919 (Cigánek 2011). Lidová strana oba tyto zásahy do oblastí, které ve svých programových dokumentech koncipovala jako své „kulturní zájmy“ (Marek 2011), ostře odmítala. Školství a rodinné právo pro ni zůstaly trvalým „evergreenem“ předvolební kampaně během celého trvání ČSR. Souhrnné výsledky obecních voleb 15. června 1919 přinesly výrazné vítězství sociální demokracie a potvrdily komparativně oslabenou pozici strany lidové (Kárník 2003: 71–72).

Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění se konaly 18. dubna 1920, do Senátu 25. dubna 1920. V roce 1920 již vlna nejostřejších antikatických sentimentů pomalu opadala, ale katolicismus se v ČSR musel vyrovnávat s krizí uvnitř církve samotné, jež v lednu 1920 vyústila v odštěpení samostatné Československé církve (Marek 2005). Na pořadu dne stále zůstávala otázka laicizace školství i možnost odluky církve od státu, stejně jako nevyřešené diplomatické vztahy s Vatikánem. Volby však ukázaly, že se pozice lidové strany postupně konsoliduje: ve volbách do Poslanecké sněmovny získala v Čechách 8,6 %, na Moravě a ve Slezsku 27,1 % hlasů (Trapl 1990: 73).

Pro meziválečné období bohužel nemáme dostupné statistické údaje zachycující volební chování žen – na rozdíl např. od německé výmarské republiky, kde se v některých volebních okrscích sledovalo volební chování mužů a žen pomocí odlišně zbarvených hlasovacích lístků nebo oddělených uren (Sneeringer 2002: 5). Nelze tedy přesně ověřit opodstatněnost obav (či nadějí – podle politické afiliace), které v letech 1919 a 1920 vyjadřoval stranický tisk v celém politickém spektru, a sice že ženy budou volit „klerikálně“.

Lidová strana si však po válce rozhodně rychle uvědomila nevyhnutelnost nových politických práv žen a nutnost získat jejich hlasy. Potřebu reagovat na novou situaci si české vedení strany uvědomovalo přinejmenším již na podzim roku 1918, jak dokládá dochovaná korespondence Bohumila Staška se spisovatelkou a učitelkou Bělou Pečínkovou. Již v předvečer říjnového převratu Stašek Pečínkovou žádal, aby vypracovala „zásadní program řešení otázky ženské“ a aby „organizování katolických žen vzala do svých rukou“,

což doplnil příslibem vlastního ženského časopisu (Ferklová 2011: 232). Krátce po vzniku republiky bylo také zřízeno ženské ústředí přímo v rámci strany – Rada žen (Burešová 2001a: 231–232).

Program české lidové strany z prosince 1918, schválený na zemském sjezdu 5. a 6. ledna 1919, vedle požadavku na ochranu manželství a rodiny explicitně podporoval i rovné hlasovací právo žen i „připuštění žen do všech oborů národního života“ (Marek 2011: 149–150). Tentýž sjezd zvolil do vedení strany Bělu Pečínkovou a do výkonného výboru strany zvolil další čtyři ženy (Burešová 2001a: 230–231). Podle deníku *Lid* se mužští řečníci na sjezdu k politické aktivizaci žen stavěli opatrně pozitivně – „se součinností žen nutno rozumně počítat“ – a podporovali zřízení katolického ženského tisku, který by ženy s politikou seznámil (*Zemský sjezd...* 1919). V lednu 1919 začal v souladu se Staškovým slibem vycházet v redakci Běly Pečínkové časopis *Žena*, jehož první číslo označuje stranický sjezd za mezník, kdy „poprvé tu zdůrazněna potřeba politické činnosti žen katolic-kých“ (*Sjezd Československé strany lidové...* 1919).

Časopis *Žena* měl zaplnit místo uvolněné po předválečném katolickém ženském časopise *Jitřenka*, ovšem s výraznějšími intelektuálními a zejména politickými ambicemi. Celý časopis byl politicky a společensky angažovaný, včetně otiskované beletrie, typické součásti dobového ženského časopisu. Měl pravidelnou rozsáhlou rubriku *Ženská hlídka*, v níž podrobně kriticky monitoroval konkurenční politický ženský tisk a činnost Národního shromáždění, zejména činnost poslankyň. Rubrika Odborová a organizační hlídka informovala čtenářky o dění v katolických ženských odborech. Časopis *Žena* se tak kromě rubrik věnujících se módě a domácnosti pokoušel nabídnout svým čtenářkám ženský politický a společenský tisk.

Tisková kampaň lidové strany v Čechách před obecními volbami v roce 1919: deník *Lid* a časopis *Žena*

S politickými texty zaměřenými na ženy se v předvolebním období setkáme zejména na stránkách čtrnáctideníku *Žena*. Deník *Lid* ve sledovaném období nevykazuje žádnou propracovanou koncepci oslovování žen: na jeho stránkách např. nenalezneme žádnou pravidelnou ženskou rubriku, která by lákala čtenářky, a počet článků obracejících se explicitně na ženy je nízký. Čtrnáctideník *Žena* naproti tomu od ledna do června 1919 otiskl celkem čtyři velké předvolební úvodníky a věnoval se řadě témat, na nichž představoval katolicismus jako zastávce ženských zájmů a práv. Pravidelně informoval čtenářky o organizování volební kampaně a možnostech se zapojit a reagoval na „ženskou“ agitaci a tisk konkurenčních stran.

Během následující analýzy periodik *Lid* a *Žena* sleduji předpokládanou podobu povahy a zájmů voliček, hlavní agitační strategie zaměřené na ženy, konceptualizaci politického statusu žen i předkládané mediální reprezentace žádoucí i nežádoucí ženské politické aktivity a občanství.

Voličky a jejich zájmy

Obě sledovaná periodika koncipují zájmy žen obdobně, a sice v okruhu kostel–škola–rodina. Nejvýraznějším zájmem žen na stránkách časopisu *Žena* je po celé sledované období odvrácení nebo později zrušení manželské rozluky. Zatímco v deníku *Lid* rozluka po svém schválení jako výrazné agitační téma mizí a objevuje se pouze v textu adresovaném specificky ženám, v časopise *Žena* si stále udržuje výrazné místo. Dalším zájmem voliček, tentokrát jako matek, bylo podle lidoveckého tisku zabránit chystané laicizaci školství, která by údajně přinesla nutný úpadek mravnosti a odvrát děti od víry (srov. např. *Česká žena křesťanská!* 1919; Reyl 1919a; *Ženy, dívky, voličky!* 1919).

Výše definované ženské zájmy se v programech lidové strany většinou objevovaly pod hlavičkou tzv. zájmů kulturních. Nesetkáme se s nimi jen v textech určených ženám, ale i v textech určených obecnému čtenářstvu deníku *Lid* (tj. primárně mužům). Tam však „kulturní zájmy“ neměly prominentní místo a bývaly doplněny širokou paletou dalších zájmů socioekonomických, zatímco v textech určených specificky ženám byly nejčastěji uváděnými a mnohdy vůbec jedinými očekávanými zájmy voliček.⁷

Je zjevné, že autoři a autorky většiny agitačních textů se domnívali, že voličky budou motivovány právě těmito „kulturními zájmy“. Je ovšem třeba podotknout, že odpor proti rozluce zahrnoval kromě důvodů hodnotových, jimž se budeme věnovat níže, i socioekonomický aspekt vyplývající z vědomí ekonomické závislosti manželky na manželovi. Na rozdíl od socialistického tisku však ani časopis *Žena*, ani deník *Lid* nevyužívaly k předvolební agitaci mezi ženami problémy spojené se zásobováním, drahotou, výživou matek a kojenců apod.

Ve sledovaném období nalezneme pouze jeden text, který se z omezení na „kulturní zájmy“ vymykal, a sice předvolební výzvu časopisu *Žena* otištěnou v květnu 1919, jež vyjmenovává různé sociálněreformní požadavky jako zvýšení platů dělnic, služebných a úřednic (spojenou ovšem, zjevně bez jakkoli vnímaného rozporu, s požadavkem zavedení rodné mzdy), starobní a úrazové pojištění dělnic a služebných, zákaz noční práce žen a „zákon proti opilství“ (*Ženy, dívky, voličky!* 1919). S podobnou tematickou obsáhlostí se v pozdějších letech v lidovecké „ženské“ kampani setkáme jen zřídka a i zde je nutno podotknout, že časopis tyto požadavky nikde jinde hlouběji nerozpracovává. Výše uvedené profesní skupiny – dělnice, služebné a úřednice – byly v dané době nejsilněji organizovanými ženskými skupinami v rámci lidoveckých odborů a redakce v sociálně rozjitřené době pravděpodobně cítila potřebu explicitně deklarovat podporu jejich zájmů; jinak se však soustředila na již připomínaná „kulturní“ témata.

Politické aktérství žen a ženská diference

Zaměření na „kulturní zájmy“ vyplývalo z přesvědčení o zásadní ženské diferenci, které se prolíná téměř všemi texty určenými pro ženy. „Přirozená povaha“ žen, jak jí rozumě-

li autoři a autorky otiskování v časopise *Žena*, byla charakterizována zvláštní citovostí, intuicí, nábožností, zaměřením na rodinu a mezilidské vztahy; žena byla ztotožňována s přírodou a sférou domova. Tato charakteristika v zásadě odpovídala konstruktivní normativní femininosti, jak se vytvořil během „dlouhého“ 19. století (Lenderová a kol. 2009: 36–50; Bahenská a kol. 2011: 33–49), a zapadala do ideologie oddělených sfér (Tinková 2008), která ženám a mužům připisovala odlišné komplementární „sféry“ domova, péče, přírody a citu, respektive veřejnosti a politiky, placené práce, technologie a rozumu. V rámci tohoto uvažování byla angažovanost žen mimo jejich „přirozenou“ sféru považována za škodlivou nejen pro ženy samotné, ale i pro celou společnost, zejména pro děti (Novák 1919; Pečínková 1919d aj.).

Věrnost ideologii oddělených sfér však na stránkách časopisu jen nesnadno koexistovala s vybízením žen k politické angažovanosti. Stejně jako u ženského tisku jiných politických stran se i v časopise *Žena* v roce 1919 setkáváme s potřebou obhajovat nebo alespoň vysvětlovat nový politický status žen. I *Žena* pracuje s argumentem, že ženy si po povinnostech vykonaných pro národ za války zaslouží stejná práva. Právě věřící křesťanské ženy údajně dostaly svým povinnostem, které časopis definuje jako „povinnosti žen a matek, vychovatelek dětí, hospodyň a členek trpícího národa“ (*Sjezd Československé strany lidové...* 1919) nejčestnější, a proto si také zasloužily mít zásadní vliv na podobu nového státu. Byly to primárně povinnosti vykonávané v soukromé sféře rodiny a domova, co v očích autorky citovaného úvodníku, pravděpodobně redaktorky Pečínkové, zakládalo právo žen politicky se angažovat. Na rozdíl od sociálnědemokratického ženského tisku se v časopise *Žena* nesetkáme s poukazy na pracovní zásluhy žen v továrnách nebo v placeném zaměstnání.

Politická angažovanost ve prospěch lidové strany byla ovšem na stránkách *Ženy* daleko častěji rámována nikoli jako právo, ale jako nesnadná povinnost žen, k níž je zavazovala jejich zodpovědnost vůči dětem a jejich údajná zvláštní stálost ve víře, vyplývající z jejich přirozené povahy jako žen. Některé texty v časopise *Žena* pracují s představou, že odvrát od víry je mužskou záležitostí, zatímco ženy přirozeně zůstávají víře věrné. Podle tohoto narativu měly právě věřící ženy zvláštní úkol hájit ohroženou víru a opět k ní muže vychovatelsky přivést. V politicky angažované poezii Běly Pečínkové tento úkol přerůstá až do požadavku, aby ženy zůstaly místa, která nestáli muži opustili: „Kde jste, Kristovi praporečníci? (...) Kdo z Vás bude, bratří, o květné snít louce / zatímco národu kyne jen boj / požáry, plnění všeho, co svato? // Umdlely paže Vám, umdlely duše? / Pusťte jen z rukou žádostivých světa / posvátný prapor! // Však ženy ho zvednou!“ (Pečínková 1919a, viz též 1919b, c). V optice těchto úvah tak katolické ženy k politické angažovanosti pro lidovou stranu zavazovalo jejich vlastní ženství a s ním spojené očekávání, že budou v rodině i ve společnosti plnit vychovatelskou a mravně kultivační roli.

Časopis na jedné straně přesvědčoval ženy, aby se zajímaly o politiku a organizovaly se ve straně a v odborech, ale na stranu druhou se nedá říci, že by nový politický status žen nadšeně vítal. V některých okrajových textech jsou dokonce nová politická práva žen popisována spíše jako politováníhodný důsledek poválečné krizové situace, v níž musel národ mobilizovat veškeré dostupné zdroje. Nutnost veřejně se angažovat byla v takových textech prezentována spíše jako nové břemeno než jako radostně přijímaný aspekt nové svobody: „Dnes musí být žena vychována pro rodinu, domácnost, i pro samostatné povolání a veřejnou činnost současně. Ovšem těžký a mnohostranný úkol – doufejme však, že je to doba přechodná“ (*Ženská hlídka* 1919c, viz též 1919b aj.). Je však třeba zdůraznit, že citované pasáže nejsou součástí klíčových úvodníků či předvolebních provolání, ani se nevyskytují často. Přes svou marginálnost ale dokládají ambivalenci a jistý pocit přetížení v souvislosti s politickou činností žen. Primární úkol žen podle *Ženy* stále zůstal v rodině, avšak nyní jej katolická žena pod tlakem krizové situace musela doplnit novou, veřejnou angažovaností.

Katolicismus a ženská práva

Zatímco program lidové strany ani deník *Lid* netematizovaly souběžnou podporu oddělených sfér a angažmá žen v institucionální politice jako problematické, redakce časopisu *Žena* zjevně mezi oběma prvky vnímala napětí. Ženská diference byla na stránkách časopisu nejen implicitně předpokládána, ale stávala se i předmětem soustředěné reflexe. Časopis *Žena* věnoval velké úsilí tomu, aby model oddělených sfér a ženské diference uvedl do souladu s novými právy žen a ukázal jej jako model respektující ženu. Předním přispěvatelem věnujícím se tomuto tématu byl kromě samotné redaktorky Pečínkové zejména katolický kněz František Xaver Novák,⁸ jehož texty se čtou jako elegantní shrnutí a apologie ideologie oddělených sfér. Potřebu reagovat na emancipační diskurs v časopise prozrazovala i série článků kněze Karla Vrátného, který ze svého pobytu ve Skandinávii zaslal redakci *Ženy* pravidelné svodky z nejnovějších čísel dánského feministického časopisu *Kviden og Samfundet*, protože považoval za nutné, aby byly čtenářky informovány o dění v zahraničním feministickém hnutí.

Výše uvedená květnová předvolební výzva *Ženy* (*Ženy, dívky, voličky!* 1919) jako závěrečný programový bod zdůrazňuje i rovnost ženy a muže před zákonem ve všech oblastech veřejného života, volební právo žen a přístup žen „do všech oborů středoškolského, vysokoškolského i odborného studia“. Všechny tyto požadavky již samozřejmě nová republika dávno splnila nebo je slíbila splnit, ale není nevyhnutelné se k těmto požadavkům explicitně přihlásit.⁹ Časopis *Žena* konzistentně v předvolebním období přejímal jazyk obrany ženských práv a ukazoval církve a lidovou stranu jako obhájce žen.

Konkrétně tak činil zejména na dvou tématech, která už jsme připomněli jako „evergreeny“ lidovecké kampaně: opět

na školství a rodině, respektive na otázce rozluky. Zatímco laicizace školství byla v časopise *Žena* popisována jako nepřípustný zásah do práv matek řídit výchovu vlastních dětí, rozluka byla prezentována především jako útok na ženinu pozici v rodině. Tento rámeček se pojil s obavou, že rozluky budou vzhledem ke své ekonomické převaze využívat zejména muži, kteří tak získají nejen možnost manželku snadno opustit, ale také ji pohrůžkou rozluky snadno vydírat. Podle autorek a autorů otiskovaných v *Ženě* se v rámci modelu oddělených sfér manželce mělo dostávat jisté autority a důstojnosti v „její“ sféře domácnosti a rodiny, avšak možnost rozluky tuto její pozici „kněžky domácího krbu“ zásadně destabilizovala. Církev jako odpůrce rozluky proto byla prezentována jako obhájce ženiní lidské důstojnosti a autonomie v manželství (např. Reyl 1919b). Na stránkách časopisu *Žena* se nesetkáme se scénářem, který by o rozluce uvažoval jako o něčem, co by mohlo ženě prospět nebo co by si mravná žena mohla přát, a to ani v případech naprostého selhání manžela.

Obrana víry (a tedy volba lidové strany) byla ženám předkládána nejen jako jejich náboženská povinnost a povinnost vůči rodině a dětem, ale i jako něco, co je v jejich vlastním zájmu z hlediska jejich práv jako žen – protože právě katolicismus je nejlépe chápe a respektuje v jejich diferencii. Závislost ženy na manželovi se však v optice časopisu *Žena* jevila jako problematická pouze v souvislosti s rozlukou. Na rozdíl od sekulárních proudů diferenčního a maternalistického myšlení, jaké dobově reprezentovala např. Ellen Key (Allen 2005: 78; Heczková 2010), se u angažovaných českých katoliček nesetkáme s požadavkem státní finanční podpory matek ani jiného způsobu zajištění jejich ekonomické nezávislosti na manželovi. Středostavovský model manželství s ekonomicky závislou manželkou byl na stránkách časopisu *Žena* nadále prezentován jako žádoucí ideál.

Negativní obrazy politicky aktivních žen a otázka ženských kandidatur

Kromě výše uvedeného způsobu prezentace rozluky se na stránkách časopisu *Žena* setkáme ještě s rámcem jiným, byť ojediněle a zejména na začátku sledovaného období. Ten prezentuje rozluku jako dílo volnomyšlenkářských žen, které své děti chtějí svévolně připravit o otce a tak se na nich dopouštějí „násilí“ (*Ženy československé* 1919). Ačkoli tento typ prezentace rozluky téměř okamžitě vymizel (v mainstreamovém *Lidu* ve sledovaném období měsíc před volbami zcela absentoval), negativní obrazy liberálních a socialistických žen v časopise *Žena* i v deníku *Lid* přetrvávaly.

Zejména obrazy socialistických žen měly občas až odstrašující podobu, přičemž se nejčastějšími terči stávaly Luisa Landová-Štychová a její tehdy stranická kolegyně Františka Zemínová, nejen pro své vyhraněné protikatolické postoje, ale zejména pro své „neženské“ asertivní až agresivní vystupování a pro podporu požadavků jako interrupce, rozluka a svobodné mateřství. Luisa Landová-Štychová se jako jediná z členek Revolučního národního shromáždění

v předvolebním období dostala také na stránky deníku *Lid*, který ji v souvislosti s tématem interrupcí v článku příznavně nazvaném „Jest to žena?“ prezentoval jako odstrašující příklad politického (ne)ženství (*Jest to žena?* 1919; *Ženská hlídka* 1919d).

Terčem pozornosti časopisu *Žena* byly zejména socialistické a liberální ženy v parlamentu, které měly na jeho půdě příležitost k veřejnému definování „ženských zájmů“ a „ženských otázek“ a které se mnohdy stylizovaly jako zástupkyně žen vůbec (srov. např. Musilová 2007: 52). Jedním ze závažných společenských úkolů, jež časopis *Žena* katolickým ženám předkládal, bylo bojovat proti vlivu těchto žen: „Řada návrhů v Nár. shromáždění (...) buď ženami podaných či od žen podepsaných chová nebezpečí pro samo bytí a trvání národa, celá třída žen staví se v služby podvrtné činnosti živlů, které zapalují sociální boj v celé Evropě a ohrožují těžce a krvavě získanou samostatnost republiky – a to vše proti vůli statisíců našich nejlepších, nejvážnějších žen (...). Proto dnes ženy věřící srážejí se v šik, zanechávají své pasivity a hlásí se o svá práva“ (*Sjezd Československé strany lidové...* 1919) píše redakce v úvodníku prvního čísla časopisu *Žena*. Skutečnost, že podle redakce *Ženy* bylo povinností katolických žen bojovat proti ženám jiného politického přesvědčení na jakési „ženské politické frontě“, dokresluje i koncepce rubriky *Ženská hlídka*, která pravidelně kriticky monitorovala činnost poslankyň, navrhované či schvalované zákony týkající se žen a konkurenční ženský politický tisk v celém politickém spektru, přičemž jiný druh politických zpráv časopis nesledoval.

Povinnost katolických žen působit jako protiváha žen liberálních a socialistických však podle redakce *Ženy* nekončila u stranické a odborové organizace a voličské podpory strany, ale pokračovala až na půdu parlamentu. Zejména lednové číslo *Ženy*, které ještě předpokládalo brzké parlamentní volby, podporovalo parlamentní kandidatury lidoveckých žen, a dokonce vyzývalo čtenářky k tomu, aby po straně vyžadovaly „spravedlivé poměrné zastoupení“ na kandidátních listinách vzhledem k počtu lidoveckých voliček (*Sjezd Československé strany lidové...* 1919). Otázka (ne)zastoupení katolických žen v parlamentu byla také citlivým místem z hlediska kýžené reputace lidovců jako strany podporující demokracii a respektující ženy. Nulový počet lidoveckých poslankyň v Revolučním národním shromáždění vystavoval lidovou stranu kritice, kterou *Žena* odmítala se samozřejmým přesvědčením, že po nových parlamentních volbách do lavic Národního shromáždění usednou jistě i lidovecké poslankyně (*Ženská hlídka* 1919a).

Tisková kampaň lidové strany v Čechách před parlamentními a senátními volbami v roce 1920: deník *Lid* a časopis *Žena*

Ve volbách do sněmovny v pražském kraji roku 1920 lidová strana skutečně kandidovala na pátém místě ženu, nestorku ženského katolického hnutí Augustu Rozsypalovou, která byla nakonec zvolena a stala se v meziválečném období

jedinou lidoveckou poslankyní.¹⁰ Na nevolitelných místech strana v Čechách kandidovala celkem 15 dalších žen, z toho tři na čelnějším (třetím) místě. Pouze v jednom kraji strana do sněmovny nekandidovala žádnou ženu. Podle dochované korespondence B. Stašek před volbami nabízel kandidaturu na zvolitelném místě i redaktorce *Ženy* Běle Pečínkové, nově provdané Dlouhé, která ji však odmítla (Ferklová 2011: 231–232). Ve volbách do Senátu ovšem nekandidovala tato strana ženy nikde v Čechách (*Kandidátní listiny...* 1919).

Deník *Lid* před volbami 1920 věnoval čtenářkám soustavnější pozornost než v roce 1919. Byla zavedena rubrika *Ženská hlídka*, jejíž autorkou byla Ludmila Tichá, která v tomto období přispívala i do časopisu *Žena*. Ačkoli tato rubrika otiskovala zejména nepolitické fejetony na témata z každodenního života, byla nepochybně známkou toho, že noviny chtěly přilákat a udržet si ženy jako čtenářky. Konceptce i redaktorka časopisu *Žena* zůstaly stejné jako v loňském roce. Ve sledovaném období *Žena* publikovala čtyři velké úvodníky věnované tematice voleb a politické angažovanosti žen i řadu menších politických textů, zejména v rubrice *Ženská hlídka*.

Politické aktérství žen, ženské zájmy a ženská difference

V agitačních textech určených ženám v roce 1920 již nena- lezneme tak častou potřebu obhajovat nový politický status žen. Voličky byly k volbě lidové strany opět vyzývány na základě náboženské povinnosti, posilované jejich předpokládaným přirozeným příklonem k náboženství. Volba lidové strany tak byla v mnohých textech opět nepřímou předklá- dána jako potvrzení „správného“ žentství voličky a některé texty přímo hovořily o zvláštní povinnosti žen volit lidovce, která údajně vyplývala z jejich výchovného působení ve společnosti (*Ženám* 1920; *Naše ženy a volby* 1920 aj.).

I v roce 1920 najdeme v deníku *Lid* odstrašující obrazy politicky aktivních žen z konkurenčních stran, zejména socialistek, které měly sloužit k negativní motivaci nejen voliček, ale pravděpodobně i voličů (*Bezvěří a charakternost* 1920; *Případ skoro neuvěřitelný* 1920; *Jak byl bestiální...* 1920). Socialistické ženy bývají v podobných pasážích popisovány jako divoké, bezcitné a agresivní, opak normativní „tradiční“ podoby žentství. Ačkoli jsou tyto obrazy četnější než v roce 1919, nejedná se o téma, na němž by byla výrazně postavena negativní kampaň: tuto roli zaujímá spíše údajně zkažená mládež a zejména antisemitské výpady.

Snaha časopisu veřejně a politicky angažovat věřící ženy v roce 1920 nadále koexistovala s přetrvávajícím ambivalentním postojem k politické aktivitě žen. Některé texty B. Pečínkové vykreslovaly nový politický status žen jako ne- spravedlivou zátěž, důsledek mužského selhání, něco, co bylo na katolické ženy „uvaleno“, a ony byly „strženy do proudu“ (Pečínková 1920e). Pečínková sice vyjadřovala naději, že se žena jednou zase vrátí na své pravé místo v rodině, ale v současné chvíli nabádala čtenářky, že se s novou situací musí jako křesťanky vypořádat, nové povinnosti se

ujmout a hájit ve veřejné sféře křesťanské hodnoty tak, jako je předtím hájily v rodině.

Výše citovaný text, předvolební úvodník z března 1920, poodhaluje i skutečnost, že zdaleka ne všichni mužští členové lidové strany byli k politické aktivitě žen vstřícní. Pečínková nabádá čtenářky, aby se ve straně organizovaly i proti případnému odporu spolustraníků mužů a případně se dovolávaly i „vedení strany, aby pro nás učinila, co slu- ží i jejím cílům“ (Pečínková 1920e). Příčiny případného odporu katolických mužů proti politické organizaci žen Pečínková nehledala ani v katolictví, ani v konceptu oddělených sfér, ale popisovala je jako ztrátu původního křesťanského názoru na rovnocennost ženy. Náprava katolických mužů přitom podle ní závisela na „důstojném vystupování“ katolických žen, kterým tak vlastně redaktorka za jejich případnou diskriminaci ve straně připisovala zodpovědnost.

Skutečnost, že vysoké množství katoliček v obecních volbách zjevně nevolilo lidovou stranu, si pisatelky a pisatelé v časopise *Žena* vysvětlovali politickou nevzdělaností žen nebo zejména tím, že ženy podlely nátlaku manžela. Agitační texty na stránkách *Ženy* i *Lidu* v otázce voleb zdůrazňovaly morální autonomii ženy a její povinnost následovat své svědomí při obraně víry i proti manželově vůli. Ani autoři a autorky povolebních reflexí si nepřipouštěli, že by volba odlišné strany mohla mít jiné důvody než vliv manžela, např. že ženy měly jako voličky jiné priority než „kulturní“ témata předkládaná ženám lidovou stranou (Pečínková 1920f; Reyl 1920; *Ženám* 1920). Voličky byly v roce 1920 totiž stále oslovovány především prostřednictvím témat školství, rozluky a obrany víry, zatímco v textech určených čtenářstvu *Lidu* se tato témata pojila se širokou paletou socioekonomických problémů a zájmů, kterým se také téměř výhradně věnoval i předvolební manifest strany (*Manifest Českoslov. strany lidové...* 1920).

Ženská práva a výzva feminismu

Podobně jako v předchozím roce byl i v roce 1920 v agitačních textech používán jazyk ženských práv, z části v reakci na konkurenční kampaň socialistických stran. Četné texty v *Ženě* i *Lidu* odmítaly obvinění, že katolictví znevažuje ženy, a naopak se pokoušely představovat církve jako zastánkyni ženské důstojnosti a práv, zejména opět v otázce rozluky (např. Pečínková 1920f; *Ženám* 1920). Respekt k náboženství byl ztotožňován s respektem k ženě, jejím hodnotám a potřebám: „Povinností všech žen je voliti proti stranám, jež zneuctívají náboženský cit a tím i ženu, již náboženství je oporou životní i směrnicí pro výchovu dětí,“ apeloval na voličky deník *Lid* v textu, jehož autorkou byla pravděpodobně opět B. Pečínková (*Naše ženy a volby* 1920).

Časopis *Žena* odmítal liberální feminismus jako slepou mravní uličku, jež ničí ženskou diferenci, působí mravní úpadek žen a nakonec vede i ke společenskému znevážení ženy (viz Pečínková 1920e; 1920g; *Ženská hlídka* 1920e aj.). V zájmu obrany ženské difference vyzýval ženy k veřejné angažovanosti, která by vyvážila vliv emancipační-

ho hnutí. Některé texty vyzývaly čtenářky k tomu, aby se angažovaly v mezinárodním katolickém hnutí žen, či dokonce i na zahraničních feministických sjezdech, a narušily tak monopol liberálních a socialistických žen na reprezentaci republiky v cizině: „Naše národní čest by jistě žádala, aby také naše ženy byly nějak zastoupeny na takovém světovém kongresu. (...) A žádá-li toho čest žen českých, stejně snad žádá toho čest žen katolických. Také české ženy katolické měly by zblízka kontrolovati jednání kongresu a jeho se účastniti. Bylo by arci především dvou věcí potřeby: Vhodných žen, a potom peněz,“ píše kněz Karel Vrátný o chystané konferenci mezinárodní Aliance pro volební právo žen (Vrátný 1920).¹¹ Takové výzvy ukazují, že redakce časopisu *Žena* považovala emancipační ženské hnutí za vážného politického protivníka. Prozrazují však i pokračující problém nalézt dostatek katolických žen, které by byly schopny a ochotny se náročně veřejně angažovat.

Parlamentní reprezentace žen

Navzdory ambivalentnímu postoji k politické aktivitě žen časopis pokračoval v prosazování jejich parlamentních kandidatur. Požadavek, aby se do parlamentu za lidovou stranu dostaly i ženy, byl stejně jako v roce 1920 většinou uveden příkladem konkurenčních stran nebo býval vysloven přímo v reakci na vnější kritiku. Byl tak do značné míry otázkou prestiže lidové strany a zejména lidoveckých žen: „Jsme už syty těch stálých předhůzek straně činěných,“ reagoval časopis *Žena* na kritiku Františky Zemínové, že lidovci nevysláním žen do Revolučního národního shromáždění popřeli rovnoprávnost ženy. „Jako jsme disciplinovaně mlčely dříve, tak resolutně prosadíme teď zvolení ženy – poslankyně“ (*Ženská hlídka* 1920f). Časopis vítal kandidaturu Augusty Rozsypalové, a byť vyjadřoval nespokojenost s jejím relativně nízkým umístěním na kandidátce, snažil se představit lidovou stranu jako stranu respektující ženy a otevřenou jejich politické participaci. Kandidaturu A. Rozsypalové, kterou charakterizoval mj. jako „zastánkyni ženských práv,“ využíval k mobilizaci voliček: „Proto do boje, ženy katolické I. volebního kraje, přičiňte se o zvolení sl. Rozsypalové!“ (Pečínková 1920f). Na stránkách deníku *Lid* se však s voláním po kandidaturách žen nebo s jejich agitačním využíváním nesetkáme.

Přetrvávajícím motivem k podporování ženských kandidatur byla i snaha vyvážit vliv socialistických a liberálních žen, na jejichž činnost reagoval katolický tisk střídavým zděšením a posměchem.¹² Soudě podle článků v časopise *Žena* si politicky angažované katoličky nepřály mít lidovecké poslankyně proto, že by chtěly prosazovat nějaká vlastní nová politická témata a usilovat proto o jistou mocenskou pozici. Jejich hlavní motivací bylo přání, aby je v parlamentu reprezentovala osoba slučitelná s jejich koncepcí ženství a aby byla posílena společenská prestiž katolictví a lidové strany. Obraz žádoucí politické činnosti žen tak nedostává jasnější kontury, kromě představ o výchovně-morálním „ženském přínosu“ (např. Reyl 1920).

Závěr

Rozvíjející se komunikační strategie strany vzhledem k ženám v letech 1919–1920 zřetelně vycházela z předpokladu, běžného v celém stranickém spektru, že je třeba komunikovat se ženami zvláštním způsobem a vytvořit pro ně jakési zvláštní ženské politické prostory, ať už přítomností řečnice na veřejné politické schůzi nebo vydáváním ženského časopisu. I denní tisk lidové strany se zejména v roce 1920 pokoušel občasně zařadit rubriky či články speciálně oslovující ženy. Tato komunikace k ženám voličkám byla – opět typicky – zvláštním úkolem žen angažovaných ve straně. Na stránkách *Lidu* stejně jako *Ženy* se vyznačovala osobnějším, emotivnějším stylem a lišila se od ostatní kampaně i ve výběru klíčových témat. Tento přístup mohl vycházet ze dvou důvodů: za prvé z přesvědčení o odlišné ženské povaze, která vyžadovala i odlišné komunikační strategie, a za druhé ze skutečnosti, že politický prostor včetně tisku byl dlouhodobě chápán a prezentován jako prostor maskulinní, který bylo třeba pro ženy specificky označit jako „ženám přístupný“.

Tento způsob komunikace s ženami zapadal do typické meziválečné koncepce stranické komunikace, v níž se strany pokoušely specificky oslovovat různé zájmové a profesní skupiny voličstva. Strany oslovovaly své voliče, jimiž byli doposud pouze muži, diferencovaně v závislosti na jejich socioekonomické pozici, již determinovalo zejména povolání – v případě lidové strany doplněné katolickou identifikací. Chápání povolání jako nejdůležitější kategorie sociální mobilizace bylo opět typickým znakem meziválečné předvolební kampaně, a to nejen v ČSR, ale např. i v sousední německé výmarské republice (Childers 1990). Ženy byly do tohoto komunikačního konceptu zahrnuty jako další „profesní“ skupina – s čímž souvisí i problém takto postavené kampaně: homogenizace žen pod jejich jedinou společnou „profesi“, tedy mateřství a rodinu.

Analýzovaný lidovecký tisk tak v kampani až na výjimky nevěnoval pozornost socioekonomickým zájmům voliček, ačkoli by se v letech 1919–1920 jistě daly najít takové zájmy důležité specificky pro ženy, např. problémy se zásobováním. Výsledný statický obraz povahy a zájmů voliček (kulturní zájmy, citovost, mateřskost, mravnost, víra) vyplýval nejen z konzervativní koncepce femininity a z pocítované potřeby její obrany, ale i z typických širších tendencí meziválečné předvolební agitace.

S perpetuací konzervativního normativního konstruktů femininity v analyzovaném stranickém tisku koexistovala zřejmá nutnost reagovat na emancipační diskurs a prezentovat stranu jako obhájkyň žen a jejich práv. Lidová strana si v revolučním období 1919–1920 nemohla dovolit vypadat jako strana odmítající zrovnoprávnění žen, jež bylo symbolicky spjato s novým demokratickým státem (Feinberg 2006: 30–40). Jazyk ženských práv byl především u tématu rozluky typický i pro následující volební roky, což ukazuje, že strana otázku ženské rovnoprávnosti považovala za něco, co je pro voličky důležité. Bylo by však možná přesněj-

ší říci, že v ženském lidoveckém tisku šlo zejména o obhajobu ženské rovnocennosti v rámci konceptu oddělených sfér než o aktivní radostné přitakání novým rovným politickým právům žen.

Redakce časopisu *Žena* přesto v letech 1919 a 1920 podporovala politickou aktivitu katolických žen, dokonce včetně ženských kandidatur. Výše načrtnutý obraz voličky a jejích zájmů ovšem neumožňoval vykreslit nějakou konkrétnější představu toho, čím by se katolické ženy v parlamentu vlastně měly zabývat, pokud by se tam už dostaly – kromě rozluky a konfesijních škol, u nichž však již postoje katolických žen podle názoru redakce *Ženy* uspokojivě hájili mužští lidovečtí poslanci (*Listárna redakce* 1919). Podpora ženských kandidatur nevycházela z nespokojenosti s tím, jak lidová strana v parlamentu hájila katolickou věc a zájmy katolických žen, ale s tím, jak tam byly katoličky reprezentovány jako ženy – což byl úkol, kterého se mužští poslanci z principu zhostit nemohli.

Přiložíme-li na tuto situaci moderní politologickou typologii reprezentace, jak ji rozvinula Judith Squires, vidíme, že politicky angažovaným katoličkám, jako byla redaktorka *Ženy* Běla Pečínková, šlo především o *symbolickou reprezentaci* katolických žen na půdě parlamentu, tedy o reprezentaci, která nutně nezahrnuje nějaké politické jednání ve prospěch zastupované skupiny, ale která „reprezentuje identitu či kvality nějaké třídy osob“ (Squires 2000: 203).¹³ V rámci tohoto pojetí reprezentace se od zastupitele očekává především to, že bude adekvátně odrážet a reprodukovat vlastnosti a identitu zastupovaných. Úkol lidovecké poslankyně v analyzovaném tisku vskutku nebyl definován jinak než jako reprezentace katolického modelu ženství, narušující monopol socialistických a liberálních žen na parlamentní „ženský hlas“.

Časopis *Žena* v redakci Běly Pečínkové ospravedlňoval podporu aktivity katolických žen v institucionální politice prostřednictvím dvou hlavních momentů: vedle údajného společenského ohrožení katolické víry šlo zejména o ohrožení hodnot spjatých s konzervativním modelem katolické femininity. Podíváme-li se podrobněji na oblasti, v nichž se v letech 1919–1920 odehrával tzv. kulturní boj proti katolické církvi, zjistíme, že byl z nezanedbatelné části i bojem o normativní podobu femininity a rodiny: politické zrovnoprávnění ženy, uzákonění rozluky a zasahování do katolického modelu výchovy laicizací škol. Analyzovaný katolický tisk určený ženám se soustředil zejména na tyto oblasti a prezentoval „kulturní boj“ nejen jako útok na víru a církev, ale i jako ohrožení katolického ženství. V symbolické rovině bylo takovým způsobem v předvolebním tisku prezentováno i stržení mariánského sloupu, které deník *Lid* v předvolební výzvě ženám označil jako zhanobení ideálu katolických žen (*Česká žena křesťanská!* 1919). Nová politická práva byla přitom střídavě označována za samozřejmost, zátěž, nebo přímo zástěrku zakrývající útok na skutečné zájmy žen: „Jednou rukou vám dávají právo volební, ale druhou rukou sahají předem na vaše práva jako vychova-

telek rodin a budoucích matek“ (*Ženy, dívky, voličky!* 1919). Tato situace na stránkách časopisu *Žena* zakládala potřebu a ospravedlnění politické aktivity katoliček, které měly vyvážit veřejný hlas žen liberálních a socialistických. Politicky angažované katoličky na stránkách analyzovaného tisku hovořily jako ženy na základě vědomí jisté genderové identity, což však neznamená, že by takový ženský hlas musel nutně být hlasem feministickým (srov. Schreiber 2009).

Zájem angažovaných katoliček na adekvátní politické reprezentaci se protnul se zájmem lidové strany získat voličky a demonstrovat svůj pozitivní postoj vůči nové republice. Jak jsme viděli výše, přinejmenším někteří vedoucí představitelé strany si uvědomovali, že strana nyní potřebuje svůj ženský politický hlas. Zdá se však, že poptávka po těchto angažovaných ženských hlasech převyšovala nabídku. Z časopisu *Žena* je zřejmé, že katolických žen, které by byly ochotny a schopny se politicky angažovat a/nebo psát do novin, nebylo mnoho. Autorkou politických úvodníků a jiných náročnějších textů v časopise *Žena* je buď samotná redaktorka B. Pečínková, nebo v roce 1920 také její nová kolegyně Ludmila Tichá. Ostatní náročnější články jsou psány muži, kteří buď hovoří k ženám jako učitelé (F. X. Novák), nebo se paradoxně snaží jakýsi „ženský hlas“ sami nasimulovat a hovořit jménem mlčících žen (Reyl 1919b).

Shrme-li obraz občanky katoličky v předvolební agitaci zejména na stránkách časopisu *Žena*, vidíme, že neměla chtít přejímat „mužské“ hodnoty a životní scénář, ale měla požadovat respekt a podporu pro svou specifickou práci, vycházející z „ženských“ hodnot, které také měla hájit a do politiky je přinášet (citovosti, intuice, péče, víra). Svých nových práv měla využívat k obraně a zachování „starých“ hodnot a k obraně ohrožené víry, jež byla dalším významným faktorem ospravedlňujícím její politickou aktivitu. Politická angažovanost, ba i politická agitace a veřejné vystupování tak mělo být pro katoličky „moderním apoštolátem našich zásad“ (*Naše odborová...* 1919). Politické angažmá však přece jen mělo ideál katolického ženství částečně změnit. Časopis *Žena* na několika místech vyjadřuje potřebu nutné reformace toho, jak by měla vypadat věřící žena nové éry: žena, která se orientuje v politice, čte katolické noviny, ba i apologetické teologické spisy a umí svou víru řečnický obhájit ve střetu s cizí agitací (např. Pečínková 1920f).

Tento vnitřně protikladný model umožnil lidové straně a ženám v ní angažovaným držet se konceptu oddělených sfér a zároveň relativně úspěšně čelit výzvě, kterou před ně postavilo formálně politické zrovnoprávnění žen. Uchopení politické aktivity jako „apoštolátu“, tedy šíření víry (a konzervativní podoby genderového řádu), umožnilo katolickým ženám relativně úspěšně překlenout rozpor mezi věrností modelu oddělených sfér a novou potřebou angažovanosti v institucionální politice. Stalo se to však za cenu problematického vztahu k zápasu o moc a k praktickému politickému jednání vůbec, jak ostatně ukazuje i absence katolických žen na půdě parlamentu v dalších volebních obdobích.

Literatura a prameny**Prameny***Lid* (1919, 1920)*Žena* (1919, 1920)**Seznam citovaných dobových textů**

„Bezvěří a charakternost.“ *Lid* 3. 4. 1920, roč. neuveden, č. 76: nestránkováno.

„Česká ženo křesťanská!“ *Lid* 8. 6. 1919, roč. neuveden, č. 129: nestránkováno.

„Jak byl bestiální a nemravný rudý teror v Pešti.“ *Lid* 28. 3. 1920, roč. neuveden, č. 71: nestránkováno.

„Jest to žena?“ *Lid* 12. 6. 1919, roč. neuveden, č. 131: nestránkováno.

„Kandidátní listiny Československé strany lidové do Poslanecké sněmovny.“ *Lid* 4. 4. 1920, roč. neuveden, č. 77: nestránkováno.

„Listárna redakce.“ *Žena* 5. 6. 1919, roč. 1, č. 11: nestránkováno.

„Manifest Českoslov. strany lidové k volbám do Národního shromáždění dne 18. dubna.“ *Lid* 4. 4. 1920, roč. neuveden, č. 77: nestránkováno.

„Naše odborová a organizační hlídka.“ *Žena* 8. 5. 1919, roč. 1, č. 9: nestránkováno.

„Naše ženy a volby.“ *Lid* 17. 4. 1920, roč. neuveden, č. 87: nestránkováno.

„Případ skoro neuvěřitelný.“ *Lid* 18. 3. 1920, roč. neuveden, č. 63: nestránkováno.

„Sjezd Československé strany lidové v Praze.“ *Žena* 16. 1. 1919, roč. 1, č. 1: nestránkováno.

„Vyprávět je...“ *Lid* 13. 4. 1920, roč. neuveden, č. 83: nestránkováno.

„Zemský sjezd Československé strany lidové v Čechách.“ *Lid* 9. 1. 1919, roč. neuveden, č. 5: nestránkováno.

„Ženská hlídka.“ 1919a. *Žena* 24. 4. 1919, roč. 1, č. 8: nestránkováno.

„Ženská hlídka.“ 1919b. *Žena* 8. 5. 1919, roč. 1, č. 9: nestránkováno.

„Ženská hlídka.“ 1919c. *Žena* 22. 5. 1919, roč. 1, č. 10: nestránkováno.

„Ženská hlídka.“ 1919d. *Žena* 5. 6. 1919, roč. 1, č. 11: nestránkováno.

„Ženská hlídka.“ 1920e. *Žena* 11. 3. 1920, roč. 2, č. 6: nestránkováno.

„Ženská hlídka.“ 1920f. *Žena* 8. 4. 1920, roč. 2, č. 8: nestránkováno.

„Ženám.“ *Lid* 14. 4. 1920, roč. neuveden, č. 81: nestránkováno.

„Ženy československé.“ *Žena* 16. 1. 1919, roč. 1, č. 1: nestránkováno.

„Ženy, dívky, voličky!“ *Žena* 8. 5. 1919, roč. 1, č. 9: nestránkováno.

Novák, F. X. 1919. „Rozházené kapitoly.“ *Žena* 5. 6. 1919, roč. 1, č. 11: nestránkováno.

Pečínková, B. 1919a. „Kristovi praporečníci.“ *Žena* 30. 1. 1919, roč. 1, č. 2: nestránkováno.

Pečínková, B. 1919b. „Ničitelům chrámů.“ *Žena* 27. 3. 1919, roč. 1, č. 6: nestránkováno.

Pečínková, B. 1919c. „Rabboni!“ *Žena* 24. 4. 1919, roč. 1, č. 8: nestránkováno.

Pečínková, B. 1919d. „Vína nemají.“ *Žena* 20. 6. 1919, roč. 1, č. 12: nestránkováno.

Pečínková, B. 1920e. „Česká katolická žena a politika.“ *Žena* 11. 3. 1920, roč. 2, č. 6: nestránkováno.

Pečínková, B. 1920f. „Naše ženy a volby.“ *Žena* 8. 4. 1920, roč. 2, č. 8: nestránkováno.

Pečínková, B. 1920g. „Před volbami.“ *Žena* 29. 1. 1920, roč. 2, č. 3: nestránkováno.

Reyl. 1919a. „Rozluka manželství.“ *Žena* 31. 1. 1919, roč. 1, č. 2: nestránkováno.

Reyl. 1919b. „Hlasy žen o rozluce manželské.“ *Žena* 13. 2. 1919, roč. 1, č. 3: nestránkováno.

Reyl. 1920. „Volební právo žen.“ *Žena* 12. 2. 1920, roč. 2, č. 4: nestránkováno.

Vrátný, K. 1920. „Ze Severu.“ *Žena* 11. 3. 1920, roč. 2, č. 6: nestránkováno.

Edice pramenů

Marek, P. (ed.) 2011. *Politické programy českého politického katolicismu 1894–1938*. Praha: Historický ústav AV ČR

Sekundární literatura

Allen, A. T. 2005. *Feminism and Motherhood in Western Europe*. New York: Palgrave Macmillan.

Bahenská, M., Heczková, L., Musilová, D. 2011. *Iluze spásy. České feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice a Hradec Králové: Veduta.

Bartoš, J. 2001. „Noviny jako historický pramen.“ Pp. 7–33 in Marek, P. (ed.). *Tisk a politické strany*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, Moneta – FM.

Burešová, J. 2001a. *Proměny společenského postavení českých žen v 1. polovině 20. století*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

Burešová, J. 2001b. „Tisk ženských spolků za první Československé republiky 1918–1938.“ Pp. 112–129 in Marek, P. (ed.). *Tisk a politické strany*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, Moneta – FM.

Burešová, J. 2005. „Význam ženského faktoru pro činnost politických stran v české společnosti v první třetině 20. století.“ Pp. 199–219 in Malíř, J., Marek, P. (eds.). *Andros probabilis. Sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc. K jeho 70. narozeninám*. Brno, Olomouc: Matice moravská a Univerzita Palackého.

Cigánek, R. 2011. „Jan Šrámek, Československá strana lidová a školské otázky.“ Pp. 315–328 in Marek, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

- Feinberg, M. 2006. *Elusive Equality. Gender, Citizenship and the Limits of Democracy in Czechoslovakia, 1918–1950*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Ferklová, R. 2011. „Novinářka Běla Dlouhá a katolické laické aktivity.“ Pp. 229–246 in Marek, P. a kol. *Jan Šrámek a jeho doba*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Fousková, M. 2013. „Ku předu, ženy! Reprezentace femininity na stránkách Ženských novin před obecními volbami 1919.“ *Střed*, č. 2: 30–56.
- Heczková, L. 2010. „Zneužitá ženská síla. Poznámky k textům Laury Marholmové a Ellen Keyové v časopise *Zeit* a některým souvislostem v českém prostředí.“ *Střed*, č. 1: 74–85.
- Childers, T. 1990. „The Social Language of Politics in Germany.“ *The American Historical Review*, Vol. 95, No. 2 (April): 331–358.
- Kárník, Z. 1998. „Volby na jaře 1920. Československo na cestě od národněrevoluční diktatury k parlamentní demokracii.“ Pp. 95–131 in Pecka, J. (ed.). *Acta contemporanea. K pětadesátinám Viléma Prečana*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.
- Kárník, Z. 2003. *České země v éře první republiky. Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Praha: Libri.
- Křeček, J. 2013. *Politická komunikace. Od res publica po public relations*. Praha: Grada.
- Kubiček, J. 2005. „Noviny Československé strany lidové v období 1918–1938.“ Pp. 187–197 in Malíř, J., Marek, P. (eds.). *Andros probabilis. Sborník prací přátel a spolupracovníků prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k 70. narozeninám*. Brno: Matice moravská.
- Lenderová, M. a kol. (eds.) 2009. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: Lidové noviny.
- Marek, P. 2000. *České schizma. Příspěvek k dějinám reformního hnutí katolického duchovenstva v letech 1917–1924*. Olomouc – Rosice: Gloria.
- Marek, P. 2005. *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924)*. Brno: Katedra politologie a evropských studií FF UP, nakladatelství L. Marek.
- Musilová, D. 2007. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918–1939*. Hradec Králové: Veduta.
- Orság, P. 2008. „Mediální text jako historický pramen – možnosti a limity interpretace.“ Pp. 133–142 in Bočák, M., Rusnák, J. (eds.). *Média a text II*. [online]. Prešov: Prešovská univerzita. [cit. 9. 11. 2015]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/or-sag.pdf.
- Pehr, M., Šebek, J. 2012. *Československo a Svatý stolec. Od nepřátelství ke spolupráci (1918–1928)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.
- Purvis, J. 1992. „Using Primary Sources When Researching Women's History from a Feminist Perspective.“ *Women's History Review*, Vol. 1, No. 2: 273–306.
- Schreiber, R. 2009. „Injecting a Woman's Voice: Conservative Women's Organisations, Gender Consciousness and the Expression of Women's Policy Preferences.“ Pp. 208–229 in Jónasdóttir, A. G., Jones, K. B. (eds.). *The Political Interests of Gender Revisited. Redoing Theory and Research with a Feminist Face*. Manchester: Manchester University Press.
- Sneeringer, J. 2002. *Winning Women's Votes. Propaganda and Politics in Weimar Germany*. Chapel Hill & London: The University of North Carolina Press.
- Squires, J. 2000. *Gender in Political Theory*. Cambridge, Maldon: Polity Press.
- Tinková, D. 2008. „Oddělené sféry – tradiční polarita nebo dědictví 19. století?“ Pp. 458–478 in Řepa, M. (ed.). *19. století v nás: modely, instituce a reprezentace, které přetrvávají*. Praha: Historický ústav.
- Trampota, T. 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Trapl, M. 1990. *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Trapl, M. 2001. „Tisk Československé strany lidové 1918–1948.“ Pp. 89–95 in Marek, P. (ed.). *Tisk a politické strany*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, Moneta – FM.

Poznámky

- 1 Studie byla zpracována s podporou Grantové agentury Univerzity Karlovy (projekt č. 1484214).
- 2 Československá strana lidová vznikla sjednocením předválečných katolických stran. Do roku 1922 zůstala na zemské úrovni decentralizovaná a i později si zemské organizace ponechaly značnou autonomii, včetně vlastního tisku (Trapl 1990: 28–31, 67).
- 3 Křesťansko-sociální spolky katolických žen začaly vznikat již od roku 1897, avšak politicky se neangažovaly (Burešová 2001a: 229–230).
- 4 Svaz katolických žen a dívek z Moravy, Slezska a Hlučínska a český Svaz katolických ženských spolků (později Svaz katolických žen a dívek republiky československé) (Burešová 2001a).
- 5 Dosavadní bádání se soustředilo zejména na větší a významnější organizace moravské a jejich tisk (Burešová 2001a, 2001b, 2005 aj.).
- 6 Většina významných českých stran vydávala od roku 1919 ženské politické listy: sociálnědemokratické *Ženské noviny*, agrární *Zvěstování*, moravský lidovecký list *Moravská žena* a národnědemokratická *Nová síla* (Burešová 2001b; 2005).
- 7 Například předvolební výzva zemského výboru strany předkládá voličům přehled konkrétních požadavků navázaných na tematiku obcí a obecní správy, zatímco souběžně otištěná výzva adresovaná ženám obsahuje pouze požadavky „kulturní“ (*Lid* 8. 6. 1919).
- 8 F. X. Novák byl vedoucí osobností konzervativního křídla Jednoty katolického duchovenstva (Marek 2000: 251; 2005: 77, 123) a autorem několika knih věnujících se ženské otázce.

Jeho názory zjevně konvenovaly s názory B. Pečínkové, která s ním udržovala přátelskou korespondenci (Ferklová 2011).

9 Alespoň na stránkách českého stranického tisku reprezentovaného časopisem *Žena*. Tisk moravský byl ve sledovaném období konzervativnější (Burešová 2001a).

10 A. Rozsypalová byla ještě v roce 1925 zvolena do Senátu, avšak zemřela dříve, než se stihla ujmout své funkce (Musilová 2007: 113).

11 K. Vrátný, který i v tomto roce pokračoval v sérii článků o dění v zahraničním feministickém hnutí, vyzval katolické ženy k účasti na sjezdu nikoli proto, že by choval k feminismu sympatie, ale proto, že považoval za důležité, aby bylo na sjezdu Československo reprezentováno a aby je tam reprezentovaly katoličky.

12 Odstrašujícími příklady politicky aktivního ženství byly opět zejména F. Zemínová a L. Landová-Štychová (např. *Naše ženy a volby* 1920; *Vypráskat je* 1920).

13 Přeložila autorka.

© Marie V. Fousková, 2016

© Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2016

PhDr. Marie V. Fousková je doktorandkou v Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a zabývá se předvolební komunikací zaměřenou na voličky v meziválečné ČSR. Korespondenci zasílejte na adresu: marie.fouskova@seznam.cz.